

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 21 (1976), No. 4, 223--228

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/139501>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1976

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

některých katedrách vybraných PI (výběr je závislý především na personální úrovni katedry) jednosemestrové kursy pro zvyšování kvalifikace učitelů PI. Každý učitel PI (nehledě na jeho vědecké hodnosti a vědeckopedagogické tituly ani funkční zařazení) je v SSSR povinen každých pět let jeden takový jednosemestrový kurs absolvovat (nejčastěji na MSPI v Moskvě nebo na LSPI v Leningradě). Během tohoto kursu navštěvuje přednášky a semináře, které jsou speciálně určeny pouze pro účastníky kursu, absolvuje některé hospitace při běžné výuce na PI, seznamuje se s novou literaturou, případně složí některé kandidátské zkoušky. Celá práce proběhne v semestru podle plánu, který si učitel PI-účastník kursu navrhne a katedra (u které kurs probíhá) jej schválí (případně doplní). Jak jsem měl možnost poznat, jsou zkušenosti s touto formou dalšího vzdělávání učitelů PI v SSSR velmi dobré.

O hlavních problémech výuky matematiky na středních a vysokých školách pojednává podrobněji přednáška akademika Soboleva citovaná v úvodu tohoto článku. Zbývá snad dodat, že řada institucí v SSSR neustále pracuje na zdokonalování výuky podle nových osnov, zpracovávají se nové učebnice, zkoušejí se nové osnovy, hledají se další nové prostředky a pomůcky pro výuku jednotlivých témat školské matematiky. Na těchto úkolech, které koordinují zejména kabinety Akademie pedagogických věd, se velkou měrou podílejí někteří významní sovětští matematici, jako např. akademik KOLMOGOROV a prof. MARKUŠEVIČ, kteří vedou autorské kolektivy zpracovávající učebnice pro střední školu. Problematikou výuky matematiky na střední škole žijí zejména katedry metodiky vyučování matematice matematických a matematicko-fyzikálních fakult PI. Většina kandidátských disertač-

ních prací z metodiky vyučování matematice řeší úkoly spojené s probíráním nového učiva podle nových modernizovaných osnov; jde o používání nových učebnic, o využívání moderních didaktických pomůcek a vyučovací techniky při výuce matematiky atp.

Značný počet kvalifikovaných pracovníků, účinná podpora vědeckých institucí a složek státní správy i stranických orgánů, to vše má jediný výsledek: stále vzrůstající úroveň výuky matematiky na středních školách; z toho pak vyplývá vynikající postavení sovětské matematiky v celosvětovém měřítku.

jubilea & zprávy

SEDMDESÁT PĚT LET JANA TESAŘE

Jan Tesař, jeden ze zakladatelů a organizátorů fyzikální olympiády, narodil se 10. V. 1901 v Německém (nyní Havlíčkově) Brodě, kde též maturoval r. 1920. Pak studoval matematiku a fyziku na přírodovědecké fakultě UK v Praze a od r. 1925—1945 učil na reálných gymnáziích a reálkách v Moravských Budějovicích, Brně, Nitře, Bratislavě a v Praze 1 na Malé Straně. Po skončení druhé světové války byl služebně přidělen ZŠR v Praze. Od roku 1950 vyučoval na SVVŠ v Praze 5 Na Zatlance a současně vypomáhal na pedagogické fakultě UK a elektrotechnické fakultě ČVUT v Praze. Vedle této své učitelské činnosti recenzoval středoškolské učebnice, sbírky úloh, odborné články v časopisech a pomocné knihy a texty pro učitele. Vlastní články uveřejňoval v časopisech *Přírodní vědy ve škole*, *Fyzika ve škole*, *Pokroky matematiky*,

fyziky a astronomie a *Rozhledy matematicko-fyzikální*. Podílel se na sestavování brožur *Fyzikální olympiáda*, roč. I až VIII.

Uveďme jen některé názvy článků: *Pokusné zařazení učiva o umělých družicích Země do učiva 10. roč. JŠŠ, Archimédův zákon, Zkušenosti se soustavami jednotek ve vyučovací praxi* (PMFA roč. VI); V *Rozhledech* články: *Zákon o zachování hybnosti, Děje v plynech, Moment síly a momentová věta, Otáčivý pohyb* a jiné.

Od roku 1921 dodnes je členem Jednoty čs. matematiků a fyziků a účastnil se na obnovování její činnosti po druhé světové válce.

Organizoval fyzikální olympiádu již od r. 1958, byl v prvních dvou letech předsedou KV FO Praha—Město, prvních dvanáct let členem ÚV FO a členem komise pro konečnou redakci příkladů. Více než 100 příkladů jím navržených bylo přijato pro tuto soutěž.

Spolupracoval s Výzkumným ústavem pedagogickým (zkoušky jiných způsobů výuky), s Ústavem pro další vzdělávání učitelů (ukázky pokusu s oscilografem, diodami, rozkladným transformátorem a j.) a s Vysokými pedagogickými školami (pedagogická praxe studentů učitelského směru).

Byl mnohokrát vyznamenán: čestný titul „Vzorný učitel“ (ministerstvo školství), Vyznamenání za úspěchy v pedagogické praxi (u příležitosti stého výročí založení JČSMF) a pochvalná uznání k desátému výročí FO od ministerstva školství, JČSMF a ÚV FO.

Fyzikální obec blahopřeje vzornému učiteli Janu Tesařovi za jeho úspěšnou práci ve prospěch vědy a ze srdce mu přeje zdraví, spokojenost a dobrou životní pohodu.

Eržen Říman

K SEDMDESÁTINÁM DOCENTA OTY SETZERA

Na katedře matematiky a deskriptivní geometrie stavební fakulty Českého vysokého učení technického (ČVUT) v Trojanově ulici v Praze zastihnete vždy v pilné práci neúnavného docenta Otu Setzera. Jestliže nevyučuje nebo nezkouší, vykonává s obvyklou obecně známou pečlivostí práce spojené s redigováním časopisu *Rozhledy matematicko-fyzikální*. Jeho aktivita,

neumdlévající činnost a veselá mysl nikterak neprozrazují pracovníka, který letos oslaví významné životní jubileum. Ale nic naplat, docent Setzer je opravdu sedmdesátníkem! Dožívá se tohoto věku v dobrém zdraví, v plné práci a bez jakékoliv sentimentality. Patří k těm šťastným lidem, kteří při všech životních strastech mohli vykonat dílo svědčící o plnosti jejich života. U docenta Setzera je to tím pozoruhodnější, že vyšel ze skromných poměrů.

Ota Setzer je pražský rodák, syn typografa z dělnického Žižkova, kde se narodil 23. srpna 1906. Po studiu na holešovické reálce, kterou absolvoval s vyznamenáním, studoval v letech 1924 až 1926 matematiku, deskriptivní geometrii a pojistnou techniku na tehdejší Vysoké škole speciálních nauk náležející k ČVUT. Vysokoškolské studium dokončil na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy státními zkouškami z pojistné matematiky a matematické statistiky a dosáhl také aprobace z matematiky a deskriptivní geometrie pro tehdejší střední školy. Kromě toho vykonal na ČVUT státní zkoušky z pojistné techniky.

Po skončení vysokoškolských studií začal Ota Setzer pracovat jako výpomocný gymnaziální učitel a působil také na měšťanské škole. Od roku 1934 až do roku 1942 byl profesorem

reformního reálného gymnázia dr. Antonína Dvořáka v Kralupech nad Vltavou; na téměř gymnáziu byl v letech 1942 až 1948 ředitelem. Potom vyučoval na gymnáziu v Berouně a na průmyslové škole horní v Kladně, odkud přešel 1. září 1951 na tehdejší fakultu architektury a pozemního stavitelství ČVUT v Praze. Zde působil jako odborný asistent až do 1. dubna 1957, kdy byl jmenován docentem deskriptivní geometrie, kterou na stavební fakultě ČVUT přednáší (nyní jako externí učitel) dodnes.

Z pedagogické činnosti docenta Setzera na ČVUT a na Univerzitě 17. listopadu, kde řadu let vyučoval o prázdninách zahraniční studenty, vyplynulo napsání speciálních skript z deskriptivní geometrie a vydání publikace *Matematika a deskriptivní geometrie*, kterou napsal s dr. Valešovou pro edici *Architektonické příručky S* docentem dr. Menšíkem publikoval dvoudílnou knížku *Deskriptivní geometrie*. Její druhé vydání, které Setzer přepracoval, vyšlo r. 1972 (druhý díl) a 1976 (první díl) v Polytechnické knihnici Státního nakladatelství technické literatury. V témž nakladatelství vydal r. 1975 docent Setzer s inženýrem Kůlou rozsáhlou učebnici deskriptivní geometrie (325 stran) pro 1. a 2. ročník středních průmyslových škol stavebních. Kromě toho je autorem celé řady vědeckých a odborných článků převážně z oblasti geometrie.

Zcela mimořádné zásluhy má však docent Setzer o časopis *Rozhledy matematicko-fyzikální*, jehož hlavním posláním je získávat a prohlubovat zájem o matematicko-fyzikální vědy mezi naší středoškolskou mládeží. V čele redakční rady tohoto časopisu s více než půlstoletou tradicí pracuje Ota Setzer celých 20 let, (tj. od počátku roku 1957, nejprve s doc. dr. Menšíkem, potom se Stanislavem Horákem a od r. 1972 s profesorem Kraemerem). Za tuto dlouholetou, obětavou a úspěšnou práci, jejíž jednou složkou je péče o soutěžní úlohy a úlohy otiskované ze zahraničních časopisů, patří docentu Setzerovi dík celé naší matematicko-fyzikální veřejnosti i ministerstev školství ČSR a SSR. Tato Setzerova činnost je však jenom částí jeho celoživotní práce v Jednotě československých matematiků a fyziků (JČSMF), jejímž členem je od roku 1923. Konečně je nutno připomenout, že pracoval po léta i ve Společnosti pro šíření politických, vědeckých a kulturních znalostí (nynější Socialistické akademii).

Projevem vysokého ocenění Setzerovy práce je jeho jmenování zasloužilým členem JČSMF (r. 1962), propůjčení státního vyznamenání Za vynikající práci (v r. 1967), plakety ústředního výboru Národní fronty k 50. výročí Československa, jakož i stříbrné Felberovy medaile (r. 1971), která je významným vyznamenáním udělovaným nejzasloužilejším pracovníkům ČVUT v Praze. Hodnotí-li tato vyznamenání Setzerovu práci, pak jeho spolupracovníci, kolegové a studenti neméně oceňují jeho přímou, ochotu a přátelské vystupování. Proto mu všichni, a s nimi jistě celá naše matematická obec, přeji pevné zdraví, životní pohodu a ještě mnoho úspěchů v další práci.

Emil Kraemer

K JUBILEU PROF. JOSEFA BARTŮŇKA

Od 16. dubna 1976 náleží k mladým sedmdesátníkům zasloužilý školský pracovník profesor Josef Bartůňek; 27. srpna t. r. tedy dovršil 25 700 dní svého vpravdě lidského života. V teplejších měsících sice velebí zahrádku blíže rodných Bernartic ve Zběšicích, ale největší část roku ho můžeme denně potkávat na Novém Městě pražském v ulici Ke Karlovu. Touž ulici začal chodit na přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy před více než padesáti lety, na kterou se v roce 1923 zapsal po maturitě na písecké reálce. Denní studentské starosti o živobytí, jeho životní elán, úcta k poctivé práci každého člověka i reálný optimismus mají jistě podíl na vskutku sociálním profilu Josefa Bartůňka jako člověka.

Na přírodovědecké fakultě vystudoval Josef Bartůňek učitelství matematiky a fyziky a pedagogickému povolání zůstal věrný po celou dobu své pracovní aktivity. Jen krátce po vysokoškolských studiích, v době hospodářské krize, pracoval v papírenském průmyslu v Českých Budějovicích, ale brzy byl ustanoven učitelem na menšinových měšťanských školách v severočeském pohraničí. Od roku 1936 působil na různých středních školách pražských s výjimkou krátkého působení na reálce v Mladé Boleslavi. Skutečně lidským vztahem k člověku a širokým zájmem o pedagogickou problematiku byl předurčen k řídicí práci v našem školství. Stal se ředitelem gymnázia na Lobkovicově náměstí na Vinohradech, působil na pedagogickém

gymnáziu v Ostrovní ulici v Praze 2 a na střední průmyslové škole potravinářské technologie v Podskalské ulici na Vyšehradě.

Znalost vyučovacích metod na všech typech středních škol i znalost obecnějších pedagogických otázek našeho školství moudře uplatňoval v odpovědné a úspěšné práci ústředního školního inspektora na ministerstvu školství v Praze, kde působil 15 let od roku 1955 až do odchodu na odpočinek. Svůj zájem o vyučování fyzice a matematice rozděloval téměř stejným dílem mezi obě disciplíny. Nelitoval svého osobního času, který si často vyžadovala pedagogická řídicí práce na ministerstvu školství. Nikdy nebyl byrokratem; byl si vždy vědom toho, že školy a školské úřady jsou pro žáky a nikoli naopak. Proto ve své úřední funkci podporoval dobré snahy, např. při obsahové přestavbě školství i jako dlouholetý člen v redakčních radách časopisů *Fyzika ve škole*, *Matematika ve škole* a *Rozhledy matematicko-fyzikální*. Je znám jako iniciátor pokrokových myšlenek, přičemž nikdy neztrácel zřetel k mentálním a psychickým možnostem žáka. Ano, především žáka měl vždy inspektor Bartůněk na mysli, když koncipoval nové pojetí vyučování fyzice a matematice zvláště na středních odborných školách, když spolupůsobil ve fyzikální a matematické olympiádě, když se vyjadřoval k zásadním školským otázkám, když psal nebo rezoval učebnice, když spolupracoval na školské příručce *Názvy a značky ve fyzice*, na sestavování normy pro vybavení kabinetů fyzikálními pomůckami atd. Na jeho činnost a moudrou rozvážnost vzpomíná mnoho středoškolských profesorů

matematiky a fyziky, vedoucích kabinetů matematiky a fyziky v krajských pedagogických ústavech, krajských i okresních školních inspektorů, ředitelů škol a dalších pedagogických pracovníků z celého státu, s nimiž přišel do styku.

Jeho srdečnost a obětavost se např. projevovala na prázdninových kursech, které organizoval pro středoškolské profesory matematiky a fyziky z celé ČSSR. Tyto kurzy se staly základem seminářů, které byly později realizovány pro pracovníky krajských pedagogických ústavů. Zde vynikal i Bartůněkův smysl pro humor, bez kterého by nebyl jeho profil úplný. O jeho dobromyslné pichlavosti svědčí i dotaz, který měl k paní Vyšínové, když se jí ptal po jakémsi vzrušenějším projevu jejího manžela: „Jste ráda, že jste Vyšínová?“.

Nelze vyjmenovat všechny akce, při nichž inspektor Bartůněk aktivně a iniciativně působil, ať již vlastní prací, radou, ochotou pomoci, podnícením dobrých nesmělých myšlenek nebo ochlazením některé horké hlavy. Vzpomeňme třeba na to, jak vypravoval československé družstvo na mezinárodní matematickou olympiádu do zahraničí. Tehdy řekl doc. Vyšín: „Bartůněk byl jako starostivá matka, když vypravuje Honzu do světa“. Inspektor Bartůněk se zasloužil o zintenzivnění spolupráce mezi matematikou a fyzikou v Čechách a na Slovensku, např. volbou autorských kolektivů učebnic. Zakládal řadu matematicko-fyzikálních tříd na gymnáziích, např. na gymnáziu v Praze 2 tř. Wilhelma Piecka, třídy zaměřené na samočinné počítače, např. v Praze 2 ve Štěpánské ulici, a vydatně pomáhal vytvářet podmínky pro praxi žáků u samočinných počítačů. Velký podíl má i na budování střední průmyslové školy jaderné techniky v Praze atd. atd.

Přejeme mu ze srdce pevné zdraví, neutuchající moudrý humor, štěstí v rodinném kruhu, i radost z přátel, z rodného i pražského kraje, a ze všeho, co ho těší.

Vlastimil Mráz

PROFESOR TIBOR ŠALÁT PĀĎDESIATROČNÝ

Dňa 13. mája 1976 oslávil svoje päťdesiatiny prof. RNDr. Tibor Šalát, DrSc., člen Katedry

algebry a teórie čísel Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

Jubilant stále patrí medzi mladých svojim optimizmom, obdivuhodným pracovným elánom, radosťou zo života. Spolupracovníci ho poznajú vždy rovnako veselého, šíriaceho okolo seba dobrú náladu, no pritom rázneho, ak treba. Mladší kolegovia, aspiranti a študenti v ňom majú učiteľa, na ktorého nemožno zabudnúť. Neučí ich len matematickým poznatkom, ale aj usilovnosť, radosť z práce a z jej výsledkov.

Profesor Šalát ukončil v roku 1950 vysokoškolské štúdium na Prírodovedecké fakulte UK v Prahe. Od roku 1952 pôsobil na svojom terajšom pracovisku. Roku 1958 získava vedeckú hodnosť kandidáta fyzikálno-matematických vied, v roku 1962 sa stáva docentom, v roku 1966 mimoriadnym profesorom a v roku 1971 získava hodnosť doktora fyzikálno-matematických vied.

Päťdesiatka zastihla profesora Šaláta v plnej tvorivej činnosti vedeckej aj pedagogickej. Je autorom okolo 70 pôvodných vedeckých prác. Problematika týchto prác sa týka najmä metrickej teórie čísel, teórie nekonečných radov a teórie reálnych funkcií. O kvalite dosiahnutých výsledkov svedčí ich veľký ohlas medzi domácimi a najmä zahraničnými matematikmi. Okrem toho napísal viacero prác informatívneho charakteru, učebných textov vysokoškolských aj stredoškolských a monografiu *Nekonečné rady*. Jeho prednášky vynikajú snahou po aktuálnosti

a približovaní sa k najnovšiemu stavu vedy, ako aj problémovým štýlom výkladu. Vychoval viacerých aspirantov a priviedol mnohých študentov a mladých pracovníkov z rozličných pracovísk k vedeckej práci.

Okrem pedagogickej a vedeckej práce sa venuje profesor Šalát aj organizačnej činnosti. Ako dlhoročný člen JČSMF (od r. 1946) prešiel mnohými funkciami, v súčasnosti je predsedom edičnej komisie JSMF pre matematiku. Z ďalších funkcií, ktoré zastáva, uvedme aspoň tie najdôležitejšie: zodpovedný redaktor zborníka Acta Fac. RNUC, člen Vedeckého kolégia matematiky, fyziky a elektrotechniky SAV, podpredseda odborovej komisie MŠ ČSR a MŠ SSR pre matematiku a fyziku, člen komisií pre obhajoby doktorských a kandidátskych dizertačných prác.

Aj keď náš náčrt doterajšej odbornej a pedagogickej činnosti profesora Šaláta je len stručný, musíme ju hodnotiť s úctou a obdivom, najmä ak si uvedomíme, s akou radosťou a optimizmom ju vykonáva. Želáme jubilantovi do budúcnosti veľa zdravia a mnoho pracovných a osobných úspechov.

P. Kostyrko a J. Smítal

ZEMŘEL S. JOSEF SMUTKA

Dne 28. 12. 1975 zemřel ve věku 55 let s. RNDr. Josef Smutka, CSc., docent katedry fyziky na Vysoké škole báňské v Ostravě.

S. doc. Josef Smutka se narodil 28. 4. 1920 v Bobrové, okres Žďár nad Sázavou. Pocházel z malozemědělské rodiny. Státní reálku navštěvoval v Novém Městě na Moravě, kde také v roce 1938 maturoval. Potom až do uzavření vysokých škol studoval obor matematika — fyzika na univerzitě v Brně. Vysokoškolská studia ukončil po osvobození na podzim roku 1946.

S. doc. Josef Smutka působil nejdříve na gymnáziu v Bruntále a pro své odborné znalosti a výjimečné pedagogické schopnosti byl povolán do Státního kursu pro přípravu pracujících na Horečkách ve Frenštátě. V roce 1950 přešel na pedagogické gymnázium v Ostravě a odtud v roce 1956 jako odborný asistent na katedru fyziky VŠB v Ostravě ve snaze uplatňovat nejen

své kladné pedagogické schopnosti, ale dále rozvíjet své odborné fyzikální vědomosti. V roce 1964 se habilitoval a byl jmenován docentem pro obor „Technická fyzika“. V roce 1974 byl pověřen vedením katedry automatizovaných systémů řízení.

Mimořádně významné a úspěšné bylo jeho politickovýchovné působení na studenty. Svým vyhraněným a teoreticky fundovaným marxisticko-leninským pestojem ve výkladu fyziky, soustavnou výchovou studentů ke správnému konání povinnosti dokázal, že je učitelem vysoce odborně a filozoficky vzdělaným. V roce 1955 byl vyznamenán titulem „Vzorný učitel“. V letech 1970–1972 zastával na hornicko-geologické fakultě funkci proděkana pro politickovýchovnou činnost.

S. doc. Josef Smutka byl členem KSČ od roku 1953. Od přijetí do KSČ zastával řadu stranických funkcí. Všechny funkce, kterými byl s. doc. Smutka pověřen, zastával svědomitě a zodpovědně. Jeho velmi dobré pedagogické a politickovýchovné výsledky byly několikrát oceněny stranickými a státními orgány.

S. doc. Josef Smutka byl členem Jednoty čs. matematiků a fyziků. V letech 1960–1972 pracoval jako člen výboru této organizace v pobožce v Ostravě. Velmi účinně též vypomáhal krajskému výboru fyzikální olympiády. Často také přednášel v Lidové univerzitě.

Ve své odborné činnosti se zaměřil s. doc. J. Smutka na rentgenometrický výzkum vlastnosti

kovů, a to na studium textur a jejich vlivu na vlastnosti materiálu. Výsledky své vědecko-výzkumné činnosti publikoval převážně ve Sborníku vědeckých prací Vysoké školy báňské v Ostravě. Je autorem a spoluautorem řady učebních textů.

S. doc. Josef Smutka byl skromný, přímý a čestný, a to jak v jednání se studenty, tak se svými spolupracovníky. Jeho odchodem ztrácí katedra fyziky a Vysoká škola báňská v Ostravě jednoho z nejlepších učitelů této školy. Jeho příkladná pedagogická a politickovýchovná práce zůstane nám dlouho v živé paměti.

Miroslav Bajer

K NIEKTORÝM STRÁNKAM PRÁCE JEDNOTY

Jednota čs. matematiků a fyziků má svoju dlhú a plodnú históriu. Aj keď viaceré oblasti jej činnosti prebrali po rokoch iné inštitúcie, zostali aj také problémy, ktoré by sa bez Jednoty dali riešiť veľmi ťažko. Okrem toho život prináša pre prácu Jednoty stále nové a nové podnety. Na niektoré z nich chceme upozorniť v tomto príspevku.

Niekofkými ukázkami budeme takto ilustrovať prácu pobočky Bratislava I v uplynulom roku 1975. Azda bude vhodné poznamenať, že brati-